

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЛЮДЕЙ З КАНЦЕРОГЕННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Індивідуальний світ людини є неймовірно унікальним та особливим, зміст якого залежить від низки внутрішніх та зовнішніх чинників. Проблема вивчення ціннісно-смыслової сфери особистості сьогодні набуває все більш комплексного характеру. Все частіше можна спостерігати порушення гармонії у взаємодії між людиною і природою, між різними групами людей, що в свою чергу призводить до конфліктів різних рівнів. В цих умовах людина втрачає здатність розвиватися відповідно до своїх природних можливостей.

Онкологічне захворювання, як нестандартна ситуація, виразно проявляється в активному переосмисленні морально-ціннісних та емоційних почуттів, налагодженні нових міжособистісних стосунків, укріпленні або перебудові старих, а також формуванні нових схильностей та інтересів, визначенні перспектив життя та смисложиттєвих орієнтацій особистості [3].

Для особистості з онкологічним захворюванням, як правило, характерна невизначена або нестійка система цінностей, що, в свою чергу, несприятливо впливає на подальший розвиток її життєвих переконань. В результаті цього відбувається абсолютна руйнація та зміна раніше встановлених ціннісних орієнтирів. Отже, можна говорити про те, що новий соціальний статус, нові ролі, атмосфера, у якій перебуває онкохворий, умови життя значною мірою впливають на розвиток його ціннісно-смыслової сфери і створюють нові умови для подальшого закріплення існуючої ціннісної ієрархії, для переосмислення, трансформування системи ціннісних орієнтацій або ж стають підґрунтям для руйнування старих і виникнення нових життєвих установок особистості [1].

До природи цінностей у своїх дослідженнях звертаються такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як К. Абульханова-Славська, А. Адлер, Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, О. Бреусенко, З. Карпенко, К. Клакхон, О. Колісник, О. Леонт'єв, Д. Леонт'єв, С. Максименко, В. Москалець, О. Музика, Г. Радчук, М. Рокич, В. Роменець, С. Рубінштейн, М. Савчин, Т. Титаренко, Р. Шакуров, Ш. Шварц та ін. Але, незважаючи на значну зацікавленість цією проблемою, до сьогодні ще немає єдиної теорії, яка б повністю представила й висвітлила усі ціннісні аспекти життєдіяльності людини.

Психологи у своїх розвідках по-різному трактують цінності. Зокрема М. Рокич визначає цінності, як «абстрактні ідеї, не пов'язані з відповідним об'єктом чи ситуацією, що виражають людські думки про поведінку та власні переконання» [5, с. 5].

В свою чергу М. Савчин називає цінності «духовною трапезою людини» [2, с. 327].

Ш. Шварц та У. Білські стверджують, що цінності – це «поняття чи переконання, які мають відношення до бажаних станів і поведінки, наділені надситуативним характером, керують вибором, оцінкою поведінки та впорядковані в певній ієрархії» [6, с. 297].

Одне з найбільш ґрунтовних досліджень запропонував В. Ядов, зазначаючи, що на вищому рівні диспозиційної структури особистості перебуває концепція життя (тобто система уявлень про смисл і перспективи особистого життя та принципи, якими людина керується в різноманітних життєвих ситуаціях) і система ціннісних орієнтацій людини, які детерміновані загальними соціальними умовами життя. Ціннісні орієнтації є певними цінностями, які виступають в ролі життєвих цілей особистості, і є основним фактором регуляції та детермінації її поведінки. В. Ядов зазначає, що «система ціннісних орієнтацій ідеологічна за своєю суттю і формується на основі вищих соціальних потреб особистості (потреби включені в дане соціальне середовище у широкому смислі як інтерпретація загально-соціальних, соціально-класових умов діяльності) та відповідності способу життя, що надає можливість реалізації певних соціальних та індивідуальних цінностей» [4].

Внутрішню організацію ціннісних орієнтацій особистості утворюють **когнітивний** (смысловий), **емотивний** (емоційно-оцінний) і **конативний** (поведінковий, діяльнісний, вольовий) компоненти. Таким чином, **когнітивний компонент** ціннісно-смыслової сфери особистості онкохворого складають смисложиттєві уявлення, мотиви, переконання, які визначають загальну спрямованість його поведінки та діяльності в складній життєвій ситуації. **Емотивний компонент** складають емоційно-оцінні ставлення хворих щодо до себе, своїх родичів, медичного персоналу тощо. **Конативний компонент** представлений системою вчинків та дій, спрямованістю діяльності та поведінки в різних соціальних умовах. Названі компоненти ціннісно-смыслової сфери особистості хворого взаємодіють між собою, є взаємозалежними і функціонують як єдине ціле.

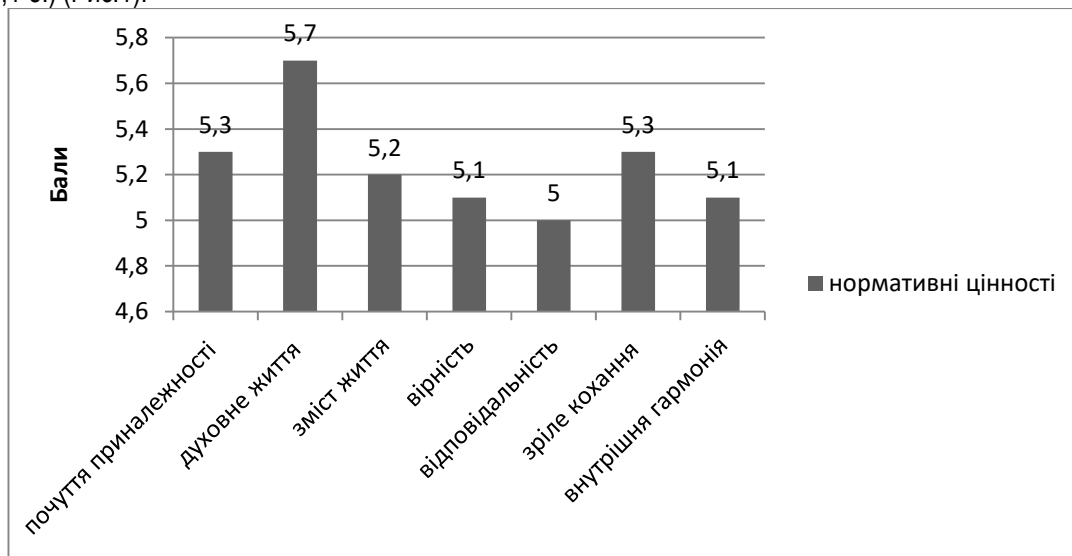
Саме тому одним із завдань нашого дослідження стало визначення особливостей ціннісних орієнтацій у людей, що страждають онкологічними захворюваннями. У проведеному дослідженні взяли участь пацієнти Тернопільського обласного клінічного онкологічного диспансеру – жінки та чоловіки з діагнозом раку, різної вікової категорії, які тільки розпочали стаціонарне лікування. У контрольну групу увійшли жінки та чоловіки, віком від 35 до 65 років. Всього в дослідженні взяли участь 60 осіб – 30 людей з діагностованим захворюванням на

рак (експериментальна група) і 30 осіб – здорові люди (контрольна група). Відповідно до поставлених завдань було обрано психодіагностичну методику: Ціннісний опитувальник Ш. Шварца.

Передбачалося, що відмінні властивості, за умови їх наявності, швидше за все повинні виявлятися в кризових і екстремальних періодах життя, до яких в клінічній психології можна віднести ситуацію важкої соматичної хвороби, переживання наслідків оперативних втручань і сам важкий процес проходження лікування онкологічної хвороби.

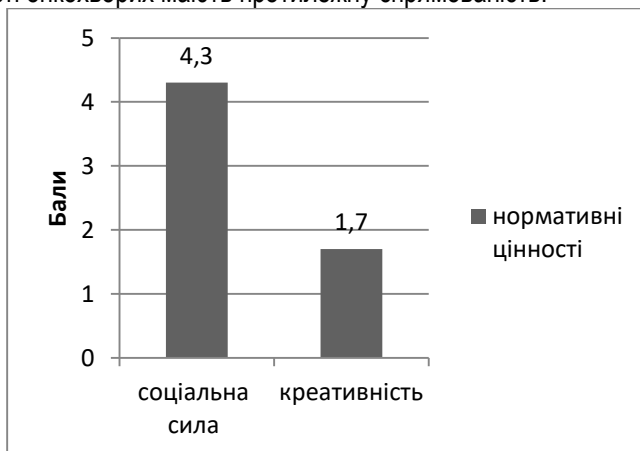
Зупинимось на аналізі одержаних результатів. Найбільш значущими цінностями на рівні нормативних ідеалів для онкохворих виявлено: духовне життя, здоров'я, безпека сім'ї, почуття приналежності, зріла любов, внутрішня гармонія та релігійність (5 і більше балів). У контрольній групі це – безпека сім'ї, сенс життя, внутрішня гармонія, самоповага, зріла любов, здоров'я, вірність, успішність, відповідальність, повага до старших. Найменш значущими для експериментальної групи виступають такі цінності, як соціальне визнання, креативність та соціальна сила. У контрольній групі – покірливість життю, соціальна сила та мінливе життя (менше 3-х балів).

Серед значущих для онкохворих нормативних цінностей – почуття приналежності (5,3 б.), духовне життя (5,7 б.), зміст життя (5,2 б.), вірність (5,1 б.), відповідальність (5 б.), зріле кохання (5,3 б.), внутрішня гармонія (5,1 б.) (Рис.1).

Рис.1. Розподіл показників значущих нормативних цінностей у людей з канцерогенними захворюваннями за методикою «Ціннісні орієнтації» Ш.Шварца (N=30)

Найменш значущими серед нормативних цінностей виявились – соціальна сила (1,6 б.) та креативність (1,7 б.), які лежать у площинах самопіднесення та консерватизму (Рис.2). Отже, як бачимо найбільш і найменш значущі нормативні цінності онкохворих мають протилежну спрямованість.

Рис.2. Розподіл показників найменш значущих нормативних цінностей у людей з канцерогенними захворюваннями за методикою «Ціннісні орієнтації» Ш. Шварца (N=30)

Аналізуючи рівень важливості мотиваційних блоків і відповідних мотиваційних цілей у людей з канцерогенними захворюваннями, ми побачили, що для хворих найбільш значущими цінностями є «Доброта»

(4,8 б.). Це свідчить про те, що дуже важливим для них є збереження благополуччя людей, з якими вони знаходяться в особистих контактах. На противагу у здорових людей домінуючим типом цінностей є «Досягнення» (4,7 б.), що свідчить про прагнення до особистісного успіху через прояв компетентності, відповідно до соціальних стандартів.

Такий тип цінностей як «Безпека» (4,8 б. та 4,5 б.) у експериментальній та контрольній групах відповідно за рангуванням знаходиться на другому місці. Це свідчить про те, що на даний час для нашого суспільства загалом важлива стабільність і захищеність, безпека власних та соціальних інтересів.

Третю позицію займає така цінність, як «Традиції» (3,6 б.) – люди, які опинились у складній життєвій ситуації, схильні до вірування та дотримання ритуалів, занурення у релігійну та духовну спрямованість. У здорових людей – це повністю протилежна цінність – «Гедонізм» (4,3 б.), яка вказує на те, що їм важливо отримувати задоволення від життя, та задоволення власних потреб (Табл. 1).

Табл. 1

Рангові значення типів цінностей на рівні нормативних ідеалів

Експериментальна група			Контрольна група		
Ранг	Тип цінностей	Бали	Ранг	Тип цінностей	Бали
1	Доброта	4,8	1	Досягнення	4,7
2	Безпека	4,8	2	Безпека	4,5
3	Традиції	3,6	3	Гедонізм	4,3
4	Самостійність	3,3	4	Доброта	4,2
5	Гедонізм	3,25	5	Самостійність	3,8
6	Конформність	3,25	6	Універсалізм	3,75
7	Досягнення	3,2	7	Традиції	3,6
8	Влада	3	8	Влада	3
9	Універсалізм	2,5	9	Конформність	2,5
10	Стимуляція	2,2	10	Стимуляція	2,2

Висновок: Таким чином, на основі здійсненого нами емпіричного дослідження, ми можемо стверджувати те, що люди з онкологічним захворюванням більше спрямовані на колективні інтереси, а не на свої власні, тоді, коли здорові – більше на індивідуальні задоволення своїх власних потреб та бажань, на особистісні цілі та безпеку. Такі результати дають можливість більш чітко зрозуміти ціннісні пріоритети і ставлення до життя у онкологічних хворих. У свою чергу, опора на ці факти дозволяє більш доцільно вибирати підходи і проводити психокорекційну та консультативну роботу, як з хворими людьми, так і з їхніми родичами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика: Справочник практического психолога / И.Г.Малкина-Пых. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 992 с.
2. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – [2-ге вид., стереотип.] – К.: Академвидав, 2009. – 360 с.
3. Саймонтон К. Психотерапия рака / К.Саймонтон. – СПб., Питер, 2001. – 212с.
4. Ядов В. А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности : Диспозиционная концепция / В. А. Ядов, А. А. Семенов, В. В. Водзинская и др. – М.: ЦСПИМ, 2013. – 376 с
5. Rockeach M. The Nature of Human Values / M. Rockeach. – N.Y.: Free Press, 1973. – 438 p.
6. Schwartz S. H., Bilsky W. Values and personality / S.H. Schwartz, W. Bilsky // European Journal of Personality. – 1994. – Vol. 8. – P. 163.

Хільковець О.

Науковий керівник – доц.Олексюк В.Р.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МЕДІА – ПРОСТОРУ НА ЗРОСТАЮЧУ ОСОБИСТІТЬ

Сучасний світ немислимий без медіа-засобів. На сьогодні засоби масової інформації та комунікації відіграють важливу роль у соціалізації особистості. Сучасна людина для успішної життєдіяльності не може бути осторонь інформаційних потоків. Кожен з нас незалежно від того, що робить і де живе (у великих містах чи малих селищах), слухає музику, дивиться телебачення, звертає увагу на білборди та рекламні постери, переглядає веб-сторінки в пошуках потрібної інформації, тобто є активним споживачем різних медіа-продуктів. Але головна складність не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка інформація потрібна. Величезний надлишок інформаційної пропозиції призводить до того, що сьогодні людина ризикує потонути в інформаційному морі.

Реалії сьогодення свідчать, що школярі як користувачі сучасних засобів комунікації, насамперед Інтернету, комп'ютера і телебачення, також відчувають вплив медіа-продуктів. Через природні вікові